

Muitinės gyvenimo šnabždesiai:

istorijos kontrabanda –
kontrabandos istorija

Išgirdus žodį „muitinė“, prieš akis pirmiausia iškyla vizija, kurioje regi nykų, spygliuota viela apraizgytą pasienio ruožą, virtualią judėjimą draudžiančių užkardų ir paslaptinę kontrabandos istorijų šešėlius... Žinoma, Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, tapome Šengeno zona ir daugelis senųjų pasienio atributų buvo pašalinta. Pasienio ruožai atsikratė sunkių pančių įvaizdžio ir tapo civilizuotomis, moderniomis institucijomis. Tačiau ar gali būtų susiję žodžiai „muitinė“ ir „estetika“? Pasirodo, taip. Tik šįkart galvoje turime ne pasienio architektūros ypatumus, nes savitą estetiką atrandame žvalgydamiesi po naująjį Muitinės muziejų Vilniuje.

RUSIJOS NIUTINĖS ŽEMĖS
RUSSIAN CUSTOMS HOUSE
RUSSIAN LANDS

1795-1915

Gruss v. d.
russ. Grenze

Въѣздъ
Таможня

88087

EXPOSICION
ALMAGRENSIS G

8808

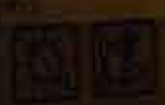
Sol pranes 7.10
uzpenta 2.11
populmeals
Vidvald, pered

Dr. _____
prubasa) _____
pasa pabodras) _____
stis, penas y apasas

val.17
stotis 2.0
statis
Nr. 1
Mij
1971

EXPOSICION
ALMAGRENSIS G

25198

Turbūt kiek neįprasta muitinė sieti su meniškumu, išradingumu, kūryba, lygiai kaip neįprasta iš arti tyrinėti muitininkų darbo ypatumus, atskleisti jų užkulius. Muitinės muziejus Jeruzalėje įsteigtas 1994 m., tačiau šiemet jis buvo renovuotas ir jau laukia smalsių lankytojų.

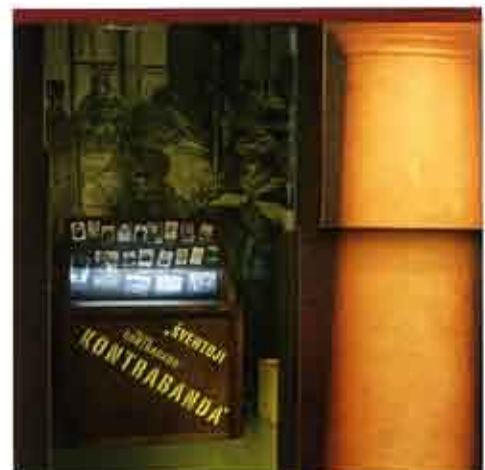
Prieš pradėdami ekskursiją po atnaujintą ir neįprastai pasikeitusią muziejaus erdvę, turėtume prisiminti, kokia yra tiesioginė muitinės paskirtis, mat jos funkcijos visai kitokios nei pasienio tarnybų, užtikrinančių asmenų vykimo per sieną kontrolę. Pa-

grandinė muitininkų veikla – rinkti mokesčius, muitus ir tikrinti pervežamus krovinius. Būtent šias dvi paskirtis atspindi Muitinės muziejaus ekspozicija. Ją kūręs ir rengęs UAB „Ekspozicijų sistemos“ kolektyvas yra šios srities lyderiai Lietuvoje, todėl ši ekspozicija tiesiog keri profesionalumu ir kūrybine įtaiga.

Praverę paradinės duris, pirmiausia susiduriame su pertvara, primenančia pasienio zonos užkardus, kuriuos seniau buvo įprasta vadinti „slagbaumais“. Ši neatskiriama muitinės įvaizdžio detalė buvo prita-

kyta ir čia esančioms zonomis atskirti. Pasak muziejaus projekto vadovo Viliaus Lunevičiaus, šiandien ekspozicijų kūrimo srityje vyrauja „gyvojo muziejaus“ tendencijos, t. y. jis turi būti glaudžiai susijęs su realia aplinka, interaktyvus ir, žinoma, atraktyvus. Taigi tokios detalės kaip ženklai, užkardai ir kuria tokį įspūdį. Ne mažiau intriguoja sprendimas muziejaus sienas ir pertvaras apdailinti daiktams transportuoti skirtų dėžių plokštėmis, ant kurių atspausti kroviniams žymėti skirti atspaudai. Tokią ekspozicijos koncepciją pasiūlė dizainerė Skir-

KROVINYS MUTINES
KONTROLEI

G A A A
19
N:

95478]

95258890002514587

Several white rectangular panels or documents mounted on the upper left wall.

Several small white rectangular panels or documents mounted on the lower left wall.

A vertical column of several white rectangular panels or documents mounted on the wall.

mantė Vaitkevičiūtė. Dežių motyvą ji panaudojo ir jungiamąjį muziejaus grandį, siejančią keturias ekspozicijos sales.

Kiekviena muziejaus salė skirta tam tikram istoriniam Lietuvos laikotarpiui, tad čia ne tik junti skirtingą atmosferą, bet ir atrandi vis kitokius interjero kūrimo principus. Pirmoji salė lankytoją nukelia į laikmetį, apimantį laikotarpį nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų iki 1940-ųjų, tad jos sienas puošia LDK žemėlapiai, Vytauto Didžiojo portretas, stovi ir maitinės pareigūno manekenas. Ekspoziciją sudaro ne tik vertingos vaizdinės priemonės – ją papildo ir to laikmečio aplinkai būdingi garsai. Tam tikslui naudojama speciali lokalioji

garso technologija: susidomėjęs lankytojas gali sustoti po pakabintu gaubtu ir pasiklausyti iš jo sklindančio autentiško pasakojimo. Ši garso technologija unikali tuo, kad po pakabintu gaubtu stovintis žmogus negirdi pašalinių garsų, nes jie slopinami, taigi joks triukšmas netrukdo klausytis pasakojimo. Muziejuje pritaikytos ir kitos moderniosios technologijos, pvz., LCD (skystųjų kristalų) ekranai, kuriuose demonstruojamos fotoskaidrės, taip pat sienose įmontuoti nedidukai ekranai. Kiekvienas lankytojas gali individualiai susipažinti su dominančia papildoma informacija: vaizdo medžiaga, nuotraukomis, dokumentais. V. Lunevičius pabrėžia, kad nėra prasmės perkrauti muziejaus modernių technologijų, jei jos nebus integruotos į bendrą aplinką. „Neveikiančios, nefunkcionalios technologijos – didžiausias muziejų trūkumas,“ – sako jis.

LDK ir 20 a. pr. laikotarpį ekspozicijas skiria miltinės pastato maketas (autentišką šio pastato modelį vis dar galima pamatyti Vilniuje Liepkalnio gatvėje). Čia atrandi ir dviejų 20 a. pr. miltinių punktų fotografijas: viena – Liepkalnio, kita – J. Basanavičiaus gatvėje esančio statinio. Senieji miltinės ekspozatai pateikti itin originaliai ir išdėstyti tik jiems skirtose vietose. Pvz., vadinamoji „šventoji kontrabanda“, t. y. knygnešių gabenti leidiniai, suguldyti skrynioje. Tarpukariu dažniausiai gabentas prekės, miltinės darbuotojų amuniciją ir uniformas rasime pravėrę spintų duris. Neįpras-

tai pateiktos ir fotografijos: lankytojai gali jas apžiūrėti ir vartydami albumą arba pro medinę sieną išgręžtas skylės. Dizainerė Skirmantė Vaitkevičiūtė sako, kad toks daiktų eksponavimo būdas skatina lankytojus smalsauti, tarsi patlems atrasti eksponatus. Ieškojimų kelias savaime kuria artimesnį, aktyvesnį žiūrovo santykį su eksponatu „Kai žmogus pats ką nors atranda, informaciją labiau vertina ir daug geriau įsimena.“ – aiškina dizainerė.

Trečioji ekspozicijos salė skirta okupacijos laikotarpiui, tad ji pasitinka monochrominiu interjeru ir slogia atmosfera. Tai ne-

didelis stačiakampio formos kambarys, kurio centre stovi platforma, o jos viduje sukabintos sovietmečio muitininkų uniformos, sustatyti pasienio stulpeliai. Kuriant sienų apdailą, buvo panaudota vieno muitinės pareigūno byla, taigi šis dekoras perteikia istorinius duomenis. Už šios salės rasime dar vieną ne mažiau dramatišką ekspozicijos dalį – Medininkų tragedijos memorialą. Visi čia esantys daiktai ir nuotraukos liudija šiurpią nužudytų muitinės darbuotojų istoriją. Ją perteikia ir ekrane transliuojamas šiai tragedijai skirtas dokumentinis filmas

Šį tamsųjį laikotarpį galiausiai keičia gerokai linksmesnė nuotaika ir nusišypsoti verčianti tema – „Kontrabandos istorija“. Patys muziejaus darbuotojai šią ekspoziciją ironiškai vadina „Mažaisiais Garūnais“. Ji pagal dizainerės sumanymą įkurdinta konteineryje, kurio sienos, lubos ir grindys sukonstruotos ir dekoruotos visiškai taip pat kaip krovinių gabavimo angaruose. Tokia faktūra puikiai tinka prie eksponuojamų konfiskuotų prekių, kurių čia – daugybė. Už stiklo išrikiuoti garsiausi prekių ženklai: „Chanel“, „Gucci“, „Versace“, „Puma“, „Adi-

das" ir kt. Žinoma, nesunku nuspėti, kad visa tai tėra klastotės. Muitininkai konfiskuoja ne vien padirbtus drabužius, batus ir aksesuarus, greta jų lentynose guli pavojų vaikų sveikatai keliantys žaislai, nekokybiški maisto produktai, išmoningai paslepti cigarečių pakeliai, netgi užkonservuoti ropiai. Sienas puošiančių fotografijų ciklai perteikia visą kontrabandininkų išmonę, taigi lankytojai galės pamatyti keisčiausias aptiktas kontrabandos sleptuves. Galutinis akcentas – vadinamasis kontrabandininkų koridorius – sukurtas inscenizuojant nedidelę kontrabandos sulaikymo operaciją. Patalpos lubose iš šonų įtaisytos raudona ir mėlyna sirenos, kurios pradeda veikti peržengus tam tikrą lankytojiui nežinomą ribą. Įsijungus sirenoms pasigirsta greitai žingsniai, policijos automobilių garsai, ir visa tai reiškia viena – tu sulaikytas! Žaisminga tema įkvepė ir dizainerę. „Labiausiai patiko rengti šį konteinerį. Mėgstu tikrus daiktus, butaforija taip nevilioja. Na, čia visi eksponatai buvo iš realaus gyvenimo“, – juokiasi Skirmantė.

Apsilankęs Muitinės muziejuje, lieki maloniai nustebintas – įtaigus istorijos, kultūros ir savito interjero derinys mūsų šalyje vis dar retas. Dizainerė pastebėjo, kad kuriant muziejų visada sunkiausia suderinti meną ir pateikiamą informaciją, tad kuriant naujas koncepcijas visada svarbus kitų dalyvių geranoriškumas. Viliaus Lunevičiaus manymu, be muitinės muziejaus darbuotojų entuziazmo ir istorikų pagalbos atnaujinant ekspoziciją dirbti būtų buvę itin sunku. „Tai

buvo kolektyvinis darbas. Sukurti projektą galima labai greitai, bet jį realizuoti užtrunka kur kas ilgiau. Visa tai reikalauja didelių viso kolektyvo pastangų“, – akcentavo jis. Įgyvendinus projektą, visada kyla klausi-

nebegalima misti vien televizinių šlamštu ir kad laisvą laiką įmanoma leisti kur kas prasmingiau. Šio supratimo vis dar trūksta Lietuvoje, nors ir čia žmonės pamažu suvokia, kad daug geriau ilsetis gamtoje, parkuo-

mas, ar jis turės tęstinumą, ar bus populiarus, efektyvus? Paklaustas, ar muziejus nėra atgyvena, Vilius Lunevičius mąsto realistiškai: „Įsigalėjus vartojimo kultūrai, kuri yra kur kas galingesnė nei edukaciniai projektai, muziejams, žinoma, tenka kovoti dėl žmogaus dėmesio. Vieni projektai kuriami verslo tikslais, kitų motyvacija kiek kitokia – švietėjiška, dvasinio pobūdžio. Žvelgiant į Vakarų šalių pavyzdžius, matyti, kad muziejus jau lanko ne tik turistai. Tai tampa populiaria laisvalaikio leidimo forma ir tarp vietinių gyventojų. Žmonės supranta, kad

se, nei drybsoti namuose priešais televizoriaus ekraną.“ Kultūros populiarinimo esmė – atrinkti informaciją ir atsakingai ją pateikti kitiems. Muziejuose jau kuriamos edukacinės programos, kurios turėtų sudominti tokių dalykių išsiligusius žmones.

■
Renata Domeikaitė
Tanos Serket nuotr.

Prie projekto kūrimo ir įgyvendinimo prisidėjo konstruktorius R. Krivas (UAB „Baldų sistemos“), vyr. muziejininkas A. Pranėvičius, muziejininkė I. Šalkauskienė, istorikas dr. A. Jakubčionis, gen. direktorius ambasadorius R. Klevečka, l. e. p. gen. direktorė R. Liupkevičienė, Viešųjų ryšių skyriaus viršininke H. Rukšėnienė.